

KISEBB KÖZLEMÉNYEK

Adatok Kőrösi Csoma Sándor életéhez. Azok között, akik Kőrösi Csoma Sándort célkitűzéseiben támogatták, említésreméltó Gyarmathi Sámuel, az európai hírű nyelvtudós is.

A debreceni református kollégium nagykönyvtárában R. 1716. sz. alatt kézirati másolatban¹ olvasható Gyarmathinak Schedius Lajoshoz, a pesti egyetem tanárához intézett levele, melyben Kőrösi Csoma Sándorral foglalkozik és számára Schedius Lajos pártfogását és támogatását kéri. A levél Kolozsvárt, 1819. április 26-án kelt.

A levél szerint Kőrösi Csoma Sándor kész menni Ázsiába (Finniába is), bár ezzel kedvező állásokat utasít el magától. Hívták ugyanis Szigetre (valószínűleg Máramarosszigetre) professzornak és papnak is, de ezeket a felkínált állásokat nem fogadta el. Közli továbbá Gyarmathi, hogy Kőrösi Csoma Sándor a Szilágyságban is megfordult, negyven mérföldet tett meg itt gyalog. Kővárvidéken találkozott Pécsi (valószínűleg a ma is ott élő Péchy-család tagja) generálissal, aki azt tanácsolta neki, hogy ázsiai útja érdekében forduljon a Humboldt-társasághoz. Nem minden célzás nélkül közli Gyarmathi Schediusszal, hogy Kőrösi Csomát Kenderesi Mihály 100 frttal támogatta kitűzött terve végrehajtásában. Az egész levél láthatólag azért íródott, hogy Schedius is kedvet kapjon a nagy útra készülő Kőrösi Csoma támogatására. Sajnos, nem tudjuk, hogy volt-e valami eredménye Gyarmathi levelének.¹

Mindenesetre érdekes adata a levélnek a Kőrösi Csoma szilágysági útjának és szigeti pappá, illetőleg tanárrá való meghívásának ismertetése.

Gyarmathi Sámuel a nagy utazó tervei iránt állandóan érdeklődött és később, 1820-ban a Tudományos Gyűjteményben egy levélrészletet közöl Kőrösi Csoma ázsiai utazásáról. Gyarmathi életrajzírója (Both István) is megjegyzi, hogy Kőrösi Csoma Sándort ázsiai útjára készülöben érdeklődésével, jó tanácsokkal, levelező közbenjárással segítette. **M. Nagy Ottó**

Gönczi György halálának és Bánffihunyadi Benedek püspökké választásának időpontja. Gönczi Kovács (Fabricius) György tiszántúli ref. püspöknek, az olyan sok kiadást ért debreceni énekeskönyv szerkesztőjének halálaéve eleddig sem volt ismeretlen. Bármelyik kézikönyv megnevezi az 1595. évet.² Közelebbi időmegjelölésre azonban egyikben sem akadunk rája, jóllehet Szücs István³ szerint: Debreczen város közönségének..... Gönczi Györgynek 1595-dik évben történt halála feletti nagy szomorúsága meg van örökítve azon évekről vezetett városi jegyzőkönyvben. Ezért nem tartom feleslegesnek Szegedi Lőrincnek, a debreceni schola egykori diákjának a kolozsvári református kollégium nagykönyvtárában őrzött kéziratos feljegyzését idézni. Ez pedig az öröknaptár május 27. napján ilyenformán: *R(everen)du(s) et Claris(s)im(us) vir D(ominus) Georgius Gönci Sup(er)attendens Eccl(esi)arum cis, et ultra Tibiscum existentium, Debrecinensis vero Eccl(es)iae Pastor, morit(ur) anno D(omi)ni 1595. die Lunae hora octava vespertina.*⁴

Tehát 1595. május 27-én hétfőn este 8 órakor halt meg Gönczi György püspök. Utódjává pedig ugyanazon év július 6-án tartott nagykarolyi zsina-

¹ A másolat készítője nem jelezte, hogy a levél eredetije hol található.

² Pl. *Tóth Ferenc*: Túl a tiszai ref. püspökök élete. 74. — *Szinnyei J.*: Magyar írók III, 1356. — *Zoványi J.*: Theol. ism. tára. II, 34.

³ Szabad kir. Debreczen város történelme. II, 564—5.

⁴ *kittingeni Eber Pál*: Calendarium Historicum (Wittenberg, 1564) 204. lapjára feljegyezve.

ton Bánffihunyadi Mogyoró Benedek ugyancsak debreczeni lelkipásztort választották meg.¹ Vele kapcsolatosan hasonlóképpen Szegedi Lőrinc a következőket jegyezte be öröknaptárának július 6. napjához: *R(everen)dus ac Doctiss(imus) vir D(ominus) Benedictus Banfi Hunjadj communj suffragio electus Carolinj Superattendens surressit (sic!) R(everen)do et doctiss(im)o viro D(omino) Georgio Göncino 1595.*²

Herepei János

Kaptál piros eszímát? címen az Erdélyi Múzeumban (1942:138-9) közzétett igen érdekes szólásmagyarázathoz, valamint Dömötör Sándor (i. h. 261) megjegyzéseire a következő élmény-adattal szolgálhatok:

Magam az elemi iskolát 1920–24 között végeztem Budapesten, még hozzá több magániskolában. A „Kaptál piros eszímát?” kifejezés körünkben általánosan ismert volt; ezt a tanítónők és mi gyerekek is igen gyakran használtuk az áruklodó megrovására. Harmadik elemiben pedig magunk írtunk egy kis színdarabot „A piros eszímát” címen s egy idősebb tanítónő vezetésével előadtuk. A darab az áruklodó gyerek bűnhődéséről szólt. — Ezekben az iskolákban koedukáció divatozott, de a „piros eszímát”-féle megszegésében csak a fiúk részesültek; az említett színdarabban is csak fiúk szerepeltek. A lányok részéről nem számított nagy bűnnek az áruklodás és a fiúkra is csak azért volt megszegényítő a piros eszímával való felruházás, mert lányos szokást, lányos tulajdonságot jelentett. — A szólás nagy elterjedtségére vonatkozólag érdemes még azt is felemlítenem, hogy a budapesti úri házaknál nevelősködő német kisasszonyoktól is hallottam: „Du wirst rote Stiefel bekommen!”

A szólás eredetét, szerény véleményem szerint, nem lehet egy város eszímátia-iparával kapcsolatba hozni. A piros eszímát mindig csak az ország egyes részein viselték, országosan elterjedt, általános nagy divat sohasem volt. Gyakori budapesti használata bizonyára onnan ered, hogy az egykor olyan kedvelt népszínművekben hordták a lányok piros eszímát és a színpadról terjedt el, mint olyan sok más szólás az utóbbi időben. — A „piros nadrág” kifejezést szintén ismertük, de csak sokkal ritkábban használtuk. Bizonyára az előbbiből keletkezett analógiás szólás volt, ami fiús ruhadarabot tett a nőies piros eszímát helyére.

Kósa János

Újabb adatok a Virgó-kérdéshez. Az Erdélyből több helyről kimutatott *Virgó* és az Erdélyen kívüli magyar nyelvterületről ismert *Villongó* helynévről tudjuk, hogy a *villong* ~ *villang* ~ *virong*, *viróg* ~ *virrog* (~ *virg-*) ige igenévi származéka (MNy. XXX, 168–9, 311, XXXV, 51). A *virrog* ige a régiségből mindeddig csak egyetlen adatot tudtunk idézni. Újabban azonban az Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltárában ez igeinkre vonatkozólag több adatra akadtam, sőt helynévi szerepének földrajzi elterjedését újabb adatok révén is szélesebb területen követhetem.

Hogy a *virrog* ~ *viróg* (~ *virg-*) ige nek a székelységben régen és hihetőleg ma is „veszekedik, pörlekedik” jelentése volt és van, az az eddigi egyetlen történeti és több népnyelvi adat alapján is nyilvánvaló. Idézhetek azonban néhány újabb adatot egy Taresafalván (Udvarhely m.) 1718-ban tartott vallatásból. „... Taresafalvi Sigmondné Sánta Kata Asszony életéig békeesen birta (t. i. a földet), holta után hallottam — vallja az egyik tanú — hogy *virgottak* felette, de nem láttam...” A vallatásból még ezeket a részeket jegyeztem ki: (A hivatalos kérdőpontok közül) „Mint hogy annuatim

¹ *Tóth*: i. m. 75. — *Kiss Áron*: A XVI. században tartott magy. ref. zsinatok végzései. 735.

² *Calend. Hist.* 246. lapja mellé kötött üres B. levelen.

ellenzette Tartsafalvi Pálffy Ferenc és Felesége Tartsafalvi Sigmondné holtá után az ellenzés után egyszeris másszor is, mind ez ideigis senki sem birta békességesen azon helyeket, egjebeketis ellenzés nélkül, Pálffy Ferenczel, Feleségével, és Tartsafalvi Ferenczel tett contractus ellen, vagj tsak *virgoban* volt.“annuatim ellenezettek azon helyeket és hékességesen senki nem birta és tsak *virgoban* volt...“ — vallja alább az egyik tanú. „Az *Virgo* hellj-ből az Tartsafalvi Mihály ökreit hajtatta be Palfi Ferenc ur, és Tartsafalvi Mihály ki kerete Törvényre kezesre“ — vallja egy másik. A vallatásnak egy más részlete világosan megmutatja, hogy az ilyenféle *virrogás* nemcsak egyszerű pereskedés, veszekedés volt, hanem adandó alkalommal verekedéssé is fajulhatott. Az egyik tanú szerint „Azt monda Tartsafalvi Mihály, mikor Palfi uramék jönnek vala hadd jőjjenek es egy vas villat ki vévén az rend alol, mert evel bizony edgyet meg hőjkölök bennök közel sem eresstem...“ Mikor tehát Miklos András, Ugrom János jobbágya azt vallja, hogy „Tartsafalvi Mihály(na)k azon *virgo* közös helyb(en) kaszaloja volt“,¹ ezen a helyen nemcsak peres területet, hanem veszekedés, civakodás, sőt erőszakoskodás, verekedés helyét kell értenünk.

Ezeknek az adatoknak világánál még élesebb fény vetül az eddigi idézett (vö. MNy. i. h.) helynévi adatokra és az alábbiakra, amelyeket itten sorolok fel.

Újabban *Pesty Frigyes* „Helységnevtár“-ából az adatoknak egész sorát írtam ki. Ime: A marosszéki *Atosfalván* 1864-ben a *Virgo* nagy erdő volt; ez — amint a helynévgyűjtemény írója megjegyzi — „azért nevezetik *virgonak*, mert tovább mint 90 évig *pereltek* felette községünk tagjai Makfalvával. Végre 1846-ban megnyerte Atosfalva a bérce... a követelésnek a törvény úgy vetett véget, hogy a *virgos* helyeket szinorral a mappán ketté osztotta s ma mindkét község a magáét békességesen bírja (Pesty XXVIII, 5a). — Az ugyancsak marosszéki *Magyaros* helyneveinek gyűjteményéből írtam ki a következő sorokat is:a határ szélet nevezik *Virgonak* ez onnan vette ezt a nevet, hogy itten van egy kis kaszáló rét azt *Magyaros* is, Selye is magának tartja egyik esztendőbe egyik másik esztendőbe a másik le kaszálta, barmokkal leetették de kiesiny lévén a hely még a mai napig törvényesen a hatara nincs megállítva egyik sem kíván érette köleséges pert indítani.“ — Marosszékről a *Pesty-gyűjtemény* még *Csejdről* idéz *virgo* nevű helyet (Pesty, i. h. 25b); ugyaninnen *Sóváradról* is idéz az említett forrás és egy későbbi is egy helyet ugyancsak *virgo*, illetőleg *Virgó* alakban (i. h. 231b és Nyr. XXIX, 480). Szentistvánon a *Virgóban* nevű helyről emlékezik meg a *Pesty-féle* gyűjtemény, megjegyezve azt, hogy „itt a régi időben titkos értz aknázások folytak a hagyomány szerént (Pesty, i. h. 250b). Marostordából *Szentgericéről* 1697 körülről ismerünk egy *Virgho* nevű szőlőhegyet; ez a mult század közepe táján *Virgó* alakban még szőlő volt (Nyr. II, 45, XXVIII, 383). Az ugyanabból a megyéből való *Kibéd Felső* határán is emlitenek minden közelebbi magyarázat nélkül egy *Virgó* nevű helyet (Nyr. XLI, 437).² — A szomszédos Udvarhely megye területén is követhető a *Virgó*-k nyoma. Az eddig innen idézett adatokat (MNy. XXXV, 50) a követ-

¹ Az itt előbb felsorolt idézetek mind az Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltárának Pálffy-levéltárából valók.

² Nem kétséges, hogy mindezek úgy értelmezendők, mint peres helyek. Mikháza helyneveinek összeírója szerint „a Beketsből jövő *Peres* patakát — azért nevezik így, mivel Selye kösségével — darab helyt — hatáarul szolgál 's néha verekedés — a praedálás miatt — és per is következett miatta (Pesty XXVIII, 19/b). — A *Peres* nevű helyek azonban a székelységben nagyon ritkák, míg a *Virgó*-k a rendelkezésre álló nagyon hiányos adatok szerint is annál gyakoribbak.

kező azóta gyűjtöttekkel szerezhettem meg: Kissolymos: *Virgó* ez egykor közös erdő lévén hosszas pörlekedés után juthattak az illetők a szántók használatában megállapodásra (Nyr. XXVI, 432). — Homoródkarácsonyfalva: *Virgó* (Virrogó = peres). — Etéd: 1864: *Virgo* a szomszéd falvakkal sokáig osztály per alatt állott hely (Pesty, LVII, 114a). — Ugyancsak a Pesty-gyűjteményből ismerünk a kisküküllői Kiskendrői egy *Virgo* nevű helyet; ez szintén határhely, a forrás megjegyzése szerint „az Egrestői és Nagykendi határ közt Sovány Legelo a hegytetőn melynek az also fele a Gyergyanosba üktelezik(!) (Pesty, XXVI, 227b). — A székelységen kívül csak a torda-aranyosmezei Egerbegyről ismerek *Virgo* nevű helyet (Pesty, XLIX, 67b); ez is tehát székely színeződésű területen, az aranyoszekei székely települések tözsomszedságában fordul elő.¹

A fentiekből nyilvánvaló, hogy a *Virgó* helynevet eddigi ismereteink szerint csupán a székelységben előforduló helynévnek kell tartanunk, amint hogy a *virrog* ~ *virrog* (~ *virg*-) ige is történeti adatokból eddig csak innen ismeretes. A MTsz. népnyelvi adatai is az egy vasmezei [*virrogat*] *vérrogat*, csúnyán, haragosan néz' adatot kivéve mind a Székelyföldről valók. Az ország más részéből csak a *villong* ~ *villang* ige- és ennek megfelelőleg csak a *Villongó* helynév-alak ismeretes.

Varázsuk. A Kolozsvár melletti Apahida helynév-anyagából 1864-ből mutatható ki e helynév. *Pesty* Frigyesnek a Magyar Nemzeti Múzeum kéziratrában lévő „Helységnévtár”-ában reá vonatkozólag a következőket olvassuk: „*Varázsuk* — románul *voraszluk*, itten egy mély gödör létezik, melyről ezen határrész néveredetét vette” (Pesty, i. h. XXII, 123a). A román helynévalak kétségtelenül valóban használt forma volt, a magyar alakot azonban csak a helynév-összeíró tudálékoskodó etimológizálásának tartom.

Nemrégiben ugyanis a szolnok-dobokai Kékesről ismert *Várászik* helynévvel kapcsolatban kimutattam, hogy e helynév hangzócserevel alakult egy előbbi magyar *Ravaszlik* „Rokalyuk” helynévből. Ennek a kékesi ruménség nyelvében kellett *Varaszlik*-ká alakulnia és innen került vissza a kékesi magyarság nyelvébe is. Hogy ez így van, ezt kétségtelenül bizonyították az ugyanonnan 1742-től kezdve felsorolt *Ravaszdomb* és *Ravaszlyuk* adatok (vö. MNy. XXX. 260).

Ha már most figyelmen kívül hagyjuk az Apahidáról közölt magyar *Varázsuk* adatot, és csak az ugyanonnan közölt román *voraszluk* adatra vetünk ügyet, nyilvánvalóan ezt is nyugodtan magyarázhatjuk egy előbbi magyar *Rovaszluk* ~ *Rovaszjuk*-ból. E származtatás még akkor is kétségtelen volna, ha nem lenne erre a helynévre éppen Apahida történeti helynevei között adatunk. A kolozsvári református kollégium levéltárának Sombori levelei között azonban egy 1775-ből valóban egy szántóföld-terület nevéként olvasható „A *Ravasz Jukba*” helynévalak. Ebből az adatból kétségtelen, hogy a *Voraszluk*, a *Rovaszjuk* ~ *Rovaszluk*-ból¹ éppen úgy hangcserevel fejlődött a ruménség száján, mint ahogy a kékesi *Várászik*-at is csak így lehetett megmagyarázni. A Pesty-féle gyűjtés leírója nem értve és nem tudva megmagyarázni a hallott *Voraszluk* (olv. *Voraszluk*) alakot, kétségtelen önkényes magyarázattal gyártotta az „értelmes”, de a magyar helynévképzésben teljesen szokatlan *Varázsuk* helynévalakot. Szerencse, hogy mellé jegyezte a román alakot is, mert így értelmezni tudjuk a feltűnő magyar helynevet is.

Szta.

¹ Megjegyzendő, hogy az udvarhelymezei Zetelakáról 1864-ből ismert *irgo teteje* meg a szatmármegyei Csekéről ugyanez évből idézhető *irgóság* helynévben (Pesty XXXIX, 105a. LVII. 377b) is *Virgó*-származékot sejtek. Mindkettő vagy értelmetlenedett helynévalak, vagy a forrás leírójának ferdtítése révén keletkezett.

Adatok a marosvásárhelyi kórház történetéhez. A XIX. század első évtizedei Erdélyben nemcsak művelődésbeli fellendülést és politikai harcokat hoznak, hanem olyan fontos közjóléti intézményeket is teremtenek, amelyek hozzájárulnak a kor társadalmi képének átalakulásához. A francia forradalom után a társadalmi felelősség és a haladás eszméi észrevétlenül kezdenek behatolni a felsőbb társadalmi rétegekbe is; egyesületek és kórházak alakulnak a szegények, betegek és nyomorultak megsegítésére. Magyar városaink életében válik igazán komoly kérdéssé a társadalmi elesettség, a nyomor és az ezzel kapcsolatos betegségek. A nemesség és a főnemesség kötelességérzete megerősödik, különböző emberbaráti és kulturális mozgalmakat indít meg, adakozásával intézményeket teremt meg. Így a nemesség alakítja ki a városok új közszellemét és legtöbbszörre az viszi előbbre a polgári társadalom fejlődését is.

A kor társadalmi szellemének átalakulását mutatják többek között a XIX. század első felében megalakuló városi kórházak és a jótékony asszonyi egyesületek is. Az 1810—11-i országgyűlésen a rendek elhatározták ugyan a kórházak felállítását, de sok időbe telt, amíg a szép tervhez anyagi lehetőséget is teremtettek és megindult az első kórházak megszervezése. Így pl. Kolozsvárt hosszas előkészületek után csak 1820-ban nyílt meg a Karolina-Kórház. Úgy látszik valamivel előbb kezdette el munkáját a marosvásárhelyi kórház, amint az Zeyk Dánielnek kezünk között levő felhívásából láthatjuk. Zeyk Dániel felhívása 1818. január 1-ről van keltezve, és így ebben az időben már működött a kórház a gróf Teleki Józseftől megvett házban. A felhívás rámutat arra, hogy a rendek már 1811-ben elhatározták, hogy két kórház számára telket vásárolnak, ahová a szükséges épületeket fel lehessen építeni, de az erre szükséges összeg még nem gyűlt be. A gyűjtés azonban lassanként mégis folyt. Mint a felhívás írja: „Találkoztanak buzgó, ember szerető, jó Hazafiak, kik siettek ezen hasznos Intézet elő mozdítását eszközölni; ezeknek önként ajánlott segedelmekből a' fájdalom már néhai igaz ember barát és buzgó Hazafi, Guberniális Consiliárus G. Teleki Jó'sef, ezen Királyi Városban egy házatskát vásárolt, és a' fundushoz képest kitsibe organizálta a' betegeket Házát. Az ólta a' Jól-tévők segedelméből folytában vagon ezen Intézet, és abban a' mult 1817-dik Eszetendő utolsó napjáig 328. betegek gyógyítottak; kik közül 305-ön meg-gyogyulva mentenek ki az Ispotályból, 23-an holtanak meg, és ezek közül is tizenegyen olyanak voltak, kik úgy szolván fél holtan hozattak volt az Ispotályba. Voltak az irt betegek között R. Catholicusok 117, Reformátusok 128, Aevangelikusok 7, Unitáriusok 6. Görög Vallásu Unitusok 40, Disunitusok 41“.

A kórház e szerint már kezdettől fogva jelentős munkát végzett. Egyformán rendelkezésére állott a marosvásárhelyieknek és a vidékieknek. A szegények ingyen ellátást kaptak benne, a tehetősebbek pedig „igen mértékletes fizetés mellett“ kaptak helyet „személy, Nemzet és Vallásbéli különbség nélkül“.

A kórház felügyeletét egy, a rendektől kiküldött, hatos bizottság intézte. A bizottság elnöke Zeyk Dániel volt; a kórház költségvetése, a természetbeli adományok elkönyvelése egy gazdára volt bízva, egy „perceptor“ viszont a pénzbeli jövedelmekről vezetett számadást. A bizottság kötelessége volt a perceptor számadásait félévenként, a gazdát pedig minden hónap végén megvizsgálni.

Mindezekből látszik, hogy a marosvásárhelyi kórház országos kezdeményezésből jött létre és országos gondoskodás tette lehetővé későbbi működését is. A kórház fenntartásáért megindított mozgalom élén Zeyk Dánielt látjuk, mint ahogy azt az ív-alakban nyomtatásban megjelent felhíváson

kívül, hátrahagyott jegyzetei is bizonyítják. Zeyk Dániel egy hosszú élet munkájával mutatta meg nemzeti és emberbaráti eszméért lelkesedő, önzetlen, nemes egyéniségét. 1777-ben született és így ifjúkorát a teljes abszolutizmus idejében élte, mégis a nemzeti haladásnak lett egyik lelkes híve. Királyi táblai elnök, majd kormányiszéki főtanácsos lett, de hivataláról az 1835-i törvénytelen ség idején leköszönt. 1837-ben Alsó-Fehér megye követe lett. Ebben az időben közelebbi kapcsolatba kerülhetett Wesselényivel s mint egyik leveléből látjuk,¹ az ő példáját akarta követni, és az alsófehérmegyei kórház megalapításán fáradozott. Öreg korában hírlapi cikkeket is írt, főleg gazdasági kérdésekről és úgy látszik, nagy tekintélyre tett szert. 1846-ban halt meg.

Zeyk Dánielt sokáig találjuk a kórházra felügyelő bizottság élén; hátramaradt jegyzetei bizonyítják, hogy a kórház anyagi ügyeivel sokat foglalkozott. De mellette meg kell említenünk Gece Dániel marosvásárhelyi főorvost és emberbarátot is, kinek áldásos tevékenysége éppen erre az időre esik. Valószínűnek látszik, hogy a vásárhelyi kórház az ő személyében találta meg azt a hivatott orvost, aki a kórház jó hírnevét biztosította. Az a keresztény emberszerető gondolkodás, amely Zeyk Dániel felhívásából kiárad, közel állhatott Gece Dániel egyéniségéhez is, s így feltehető, hogy együttesen dolgoztak a szép célért.

A kórház szerény körülmények között kezdette el munkáját; ez tűnik ki az adakozásra való felhívásból. A pénzádományokon kívül ugyanis téglá, mész, épületfa, vas, gabona, tűzifa és „minden némű eleség“ adományokat szívesen vettek. Az építkezést, úgy látszik, tovább akarták folytatni és hogy a kórház valóban megnagyobbodott, arra a betegek számának növekedéséből következtethetünk. A Zeyk Dániel kéziratosa feljegyzése szerint: „Az 1818-ik Esztendő 1-ő Nappjától annak utolsó napjáig ezen Betegek házába 86 Betegek vétettnek fel, kik közül 75-ön meggyógyulva mentenek ki 6-on az Esztendő végivel az Ispotályba maradtanak, és ötön megholtanak“. Egy 1827-ről szóló feljegyzés a kórház jelentős fejlődését bizonyítja. 1827-ben „a M. Vásárhelyi Országos Polgári Ispotályban vétettnek fel 182 beteg. Ezek közül megholtanak négyen, gyógyulófélben maradtanak tizenötön, meggyógyulva kibotsáttattak százhatvanhármán. Voltanak Vallásaikra nézve: Rom. Catholicusok 59-en, Reformátusok 96-ton, Evangelicusok 2-ten, Unitusok 19-en, Disunitusok 6ton. Sorsokra nézve: Fizetők 42-ten; ingyen gyógyítottak 140-en“. Tíz év alatt tehát több, mint kétszeresére emelkedett a kórházban kezelt betegek száma.

A kórház további fejlődéséről ezúttal nem írhatunk, de a Zeyk Dániel hátrahagyott írása között még két feljegyzésben található a közadakozásra vonatkozó adatokat. Az egyik egy ívlapra írt kimutatás arról, hogy kik ajánlottak meg adományokat a kórháznak és mennyivel tartoznak. A névsort valószínűleg Zeyk Dániel állította össze és átadta Szász Péternek, ki azt 1817. január 19-én aláírásával elismerte. A kimutatásból kiténik, hogy egyes urak kötelezettséget vállaltak egy néhány betegnek bizonyos számú napra való eltartására. Így pl. Berzentzei János Kinda Juonért 14 frt. 20 kr., Gróf Toldalagi József Albert Andrásért 4 frt. 20 kr., a sáromberki udvar öt betegéért 122 napra 40 frt. 40 kr., báró Kemény Simon Bőjthe Ferencért 3 frt., gróf Lázár László Székely Dávidért 54 napra 38 frt. fizetését vállalta. Másoknak neve mellett nem találunk semmi közelebbi megjegyzést, ezek valószínűleg nem csupán saját jobbágyaikat akarták gyógyíttatni, hanem magát a kórház ügyét nézték. Így pl. „ítélő mester Cserei Farkas úr 5 frt. 40 kr., gróf

¹ Kardos Samu: Br. Wesselényi Miklós. II, 442.

Teleki Mihály ő Exja 65 frt. 20, gróf Kemény Sámuel úr ő Exja 5 frt. 20 kr, I. M. M. Székely Mihály 8 frt. 20 kr, M. Berzentzei Mihály úr 12 frt, M. Béli László úr 3 frt. 20 kr. és gróf Teleki Domokos 30 frt." ajánlott meg.

Az adatok nagyobb része a vidéki főnemességből került ki; ezek úgy lászik elsősorban a saját beteg jobbágyaikat akarták a kórházban gyógyíttatni. A névre szóló megajánlások legalább is arra mutatnak, hogy itt a marosvásárhelyi szegény nép érdekei csak másodsorban jöhettek szóba. De a főnemesség mellett a marosvásárhelyi értelmiség is kivette részét az adakozásból. Ez tehette lehetővé később a kórház kibővítését.

A városi társadalom érdeklődését mutatja egy nyugta. Ez Zeyk Dániel írásai között a kórházra vonatkozó utolsó irat. A kissé eltépett nyugta a következőképpen szól:

„Quitantia. Hogy a mai napon tartott a Szegények és Ispotály részére való Ball jövedelmit in Summa Egy Száz és Huszon Kilentz Rforintokat és 52 xroat Valto... kezemhez vettem, aztatt ezennel meg esmérem. Ma... Vásárhelyt: 31. Ianuar 1827. Braudeker Simon. Polit: Alomir. (?)“

A marosvásárhelyi kórházat tehát nem csupán megajánlásokból tartották fenn, hanem bálók jövedelméből is, mint ahogy az ebben az időben általánosan szokásban volt. Az 1820-as, 30-as években gyakran olvashatunk jótékony célú bálokról; vagy iskolák, kiseddóvók, vagy pedig kórházak felállítására rendezik őket. Ilyen természetű megmozdulás lehetett a marosvásárhelyi bál is, amely a polgárok filléreit is összegyűjtötte a főurak forintjai mellett.

A marosvásárhelyi kórház régi hagyományok folytatója volt. Maga az ispotály- és szegényház-név már a XVII. században fölmerül; Orbán Balázs közli is egy későbbi szabályzatát. A XIX század elején a református egyháznak van egy ispotálya. Ezek az intézmények azonban inkább szegényház, vagy aggmenház jellegűek volak, mégis előkészületet jelenthettek egy igazi kórház megalkotásához. A gondolat ébrentartásáért és a példa mutatásáért Marosvásárhely városát illeti meg a dícséret, mert egy kórház megszervezésével megelőzte Kolozsvárt is.

Vita Zsigmond